

Generations omtanke i unikt bönhus

Mycket arbete och ett starkt engagemang för bygden ligger bakom att Kungsbergs bönhus ser ut som nytt, fast från 1900-talets början.

FOTO: EBBA PETERSSON

KUNGSBERG

– Det här är min barndoms bönhus.

Det konstaterar Astrid Olsson från föreningen Bönhusvännerna i Kungsberg/Botjärn. Med glädje och rörelse i rösten berättar hon om bygdens engagemang för att återställa huset i ursprungligt skick.

Snart får den unika byggnaden extra uppmärksamhet, när en biskop kommer på besök för första gången sedan 1950.

När Astrid var liten satt hon i bänkarna längst fram, bredvid pappa som var organist, körledare och söndagskolelärare.

Han berättade om när de byggde huset. En dag sa timmermännen att imorgon behöver vi inte komma hit, för vi har slut på timret, säger Astrid.

Nästa morgon låg en stor timmerhög utanför. Någon hade åkt dit på natten med det!

1889 kunde Kungsbergs och Botjärns missionsförening inviga sitt bönhus. Den generösa timmergåvan var starten på en lång, lång rad liknande gester. Bönhuset hölls levande i nästan hundra år, genom bygdens kärlek och omtanke.

Följaktligen kom landsbygdens avfolkning att näst intill bli slutet för huset. I början av 1980-talet hade missionsförsamlingen bara ett par medlemmar kvar.

1984 upplöstes föreningen. Huset överlämnades till missionsförsamlingen i Järbo, som inte kunde ta det och överlämnade det till byn.

– Huset började förfalla, minns Eva Johansson.

Solveig Jonsson är engagerad i Bönhusvännerna i Kungsberg/Botjärn.

1997 kom vändningen. Då testamenterade två bröder pengar till nytt tak på bönhuset.

– Då regnade det in på fem ställen och pengarna skulle inte räcka till plåtslagaren. Men står det nytt tak, ska det vara nytt tak. Testamenten ska man ta på allvar, säger Astrid.

När Bönhusvännerna i Kungsberg/Botjärn började arbeta med bönhuset, överläts det av byn till föreningen.

Astrid kontaktade Länsstyrelsen som föreslog att föreningen skulle söka pengar ur Gästrikfonden. Men det var bråttom.

Nu är klockan elva, så han i telefon, och ansökan ska vara inne senast klockan tre idag. Vi fick byta om och åka in till Gävle, säger Astrid.

Föreningen fick 100 000 kronor till taket, förutsatt att de finansierade 25 procent på egen hand.

Då vaknade bygdens kärlek och omtanke igen.

– Kvinnorna stickade och sydde, karlarna plockade bär och band tjärvar. Vi sålde allt på auktion och fick in 14 000 kronor, säger Solveig Jonsson.

– Vi beställde en enkel skärm utan blomkrans, det hade vi inte råd med. Men när vi hämtade

Eva Johansson och Astrid Olsson vid de bord och stolar som nära och kära har donerat.

Bönhusvännerna fick ihop resten av pengarna och arbetet med taket kunde börja.

Då hade takbytet genom Länsstyrelsens engagemang utvecklats till en antikvarisk upprustning. Länsmuscet Gävleborg hjälpte till med att återställa huset till forna dagars glans.

Två lager masonit, och en väldig massa spik, revs bort. Där bakom doldes träpanel, spegeldörrar och linoljefärgar.

Vänföreningen hittade spillror av kära minnen. Bland annat fanns oljelampor till taket kvar, men skärmen hade blivit stulen.

En silversmed fick i uppdrag att återskapa skärmen.

– Vi beställde en enkel skärm utan blomkrans, det hade vi inte råd med. Men när vi hämtade

skärmen hade han gjort kransen ändå!

De blå tavlorna med bibelord som pryder stora salen, har en liknande historia. Tavlorna hade gått i många bitar.

Länsmuscet tog med dem till konservatorn Per Mattsson. Vi frågade vad de skulle kosta, de sa att det löser sig, minns Astrid.

När vi hade nyinviqning och Storången 1998 kom syföreningen med blommor och en gåva. Gåvan var precis den summa som vi skulle betala för tavlorna!

Storången är en skördefest och en av flera årliga programpunkter i bönhuset. SPF:s kör brukar komma på vären, Svenska kyrkan håller gudstjänst på sommaren, Lenartkvartetten spelar, det ordnas auktion och julotta.

Bönhusvännerna har ett gott samarbete med Ovensjö-Järbo pastorat. Det är de som sett till att biskop Ragnar Persenius kommer på besök den 25 februari.

Jag berättade för honom om huset och han sa "jag kommer, vad kull". Han vill se det här, för det som händer här är unikt, säger Fredrik.

Det är 68 år sedan vi hade en biskop här senast! Ärkebiskop Yngve Brilioth höll gudstjänst 1950, minns Astrid.

Ekumeniska samarbeten är självklara. Bönhuset byggdes visserligen av missionsföreningen, men har alltid välkomnat alla trossamfund.

Det hjälpte också restaurering av huset, bland annat när det stod så få koppar i kökskåpen att

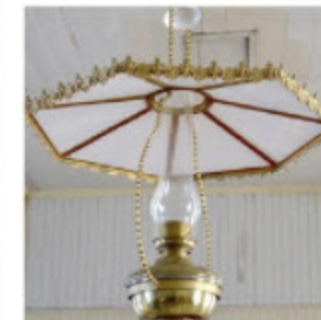
det inte gick att bjuda på fika.

Då visade det sig att Kanal kyrkan i Sandviken precis höll på att rensa undan koppar som inte gick att köra i diskmaskin.

De gav oss åtta koppar som passade precis med tidsperioden! Utöver Gästrikfonden har föreningen fått stöd från kungahusets fond till förmån för svensk kultur. Länsstyrelsen Gävleborg skrev en gång ett så fint brev om bönhuset till kungen, att föreningen fått hans hjälp flera gånger om.

Så fort de skriver till kungen får de hundra tusen, ler Fredrik. Ni har gjort det bra som har sett till att bönhuset finns kvar, säger han till Bönhusvännerna.

Då ska man komma ihåg att många andra har jobbat här också, säger Eva.

En smed fick återskapa lampans skärm och bjöd på den sirliga kransen.

– Ja det förstås, när ni har behövt hjälp har andra kommit till mötes.

Lokala väverskor har gjort gardiner i gammal stil. Gubbar i byn hjälpte till när det skulle snickras.

När det saknades stolar, bänkar och bord, hjälpte vänner och bekanta till genom att köpa en var.

Solveig kom på det, ett genidrag! Nu sitter en mässingsskylt på varje stol, bänk och bord med namnet på den som köpt den, säger Eva.

Nu hoppas vänföreningen att bönhuset ska bevaras för framtiden. Det skulle behövas att några yngre engagerade sig. Pastoratet är redo att hjälpa till.

– Vi vet inte exakt hur, men vi vill göra vad vi kan för att huset ska fortsätta drivas, säger Fredrik.

Så länge det finns folk i Kungsberg och Botjärn, finns det hopp. Huset är byggt och bevarat genom människors kärlek och omtanke till sin bygd.

– Vi har kämpat och strutat, och på något sätt har det ordnat sig, konstaterar Astrid.

AGNETHA BROLIN

De vita fasaderna och ljusst grågula fönsterfodren målades om år 2013.

FOTO: EBBA PETERSSON

Kulörer berättar om folkrörelsernas historia

Kungsbergs bönhus har något alldeles speciellt att berätta om Gävleborgs historia.

Det tycker Länsstyrelsen Gävleborg och Länsmuscet, som sett till att det blivit antikvariskt återställt och ser ut som det gjorde 1909.

– Sverige är fullt av frikyrkybyggnader, det finns nästan en i varje buske. Många av dem har förändrats och byggts om, Bönhuset i Kungsberg är väldigt oförändrat sedan tidigt 1900-tal, säger Ingela Broström.

Hon är antikvarie och jobbar på Länsmuscet Gävleborg. Ingela var med när fasaderna på bönhuset rustades upp under försommaren 2013.

Enligt henne är bönhus av det här slaget en del av många olika historiska skeenden i länet.

Ingela Broström. FOTO: EBBA PETERSSON

De berättar bland annat om folkväckelsen och frikyrkorna på 1800-talet, och om hur folkrörelserna lade grunden för dagens Sverige.

– Vi har några fler intressanta bönhus. Mattöns missionshus i Gysinge är väldigt fint, och det finns en fantastisk baptistkyrka i Söderhamn. Husen är en del av en folkrörelsehistoria och vi har

ett ansvar att se till att minnena av den tiden finns kvar.

När det gäller Kungsbergs bönhus kan det låta lite motsägelsefullt att det är återställt till skicket från 1909, istället för 1889 då det byggdes.

När man återställer ett hus så väljer man ut en tidpunkt som hållpunkt för arbetet. Från början var bönhuset en enkel, röd byggnad. 1909 hade missionsföreningen växt och huset byggdes om. Då fick det sitt nuvarande utseende som mer liknar en kyrka.

Det är därför 1909 har blivit hållpunkten för återställningen.

Vid den första ommålningen fick en konservator i uppdrag att ta reda på vilka färger det skulle vara på väggar och fönsterfoder.

Han tittade på färgrester på väggarna och kom fram till det vita och gula som är idag. Färgen

gör att man idag upplever och förstår byggnaden så som de som byggde den hade avsett det.

Under återställningsarbetet kan man också ta bort eller göra om detaljer som lagts till i efterhand, som inte passar ihop med byggnadens stil.

I ett antikvariskt återställningsarbete är det husägaren som avgör vilka problem som finns och vilka åtgärder som behöver genomföras.

När det går in bidragspengar i projektet, hjälper Länsstyrelsen till så att arbetet får rätt riktning. De kan utse en aktör som kontrollerar jobbet och ser till att det blir antikvariskt korrekt utfört.

Då utser de oss på Länsmuscet eller någon annan till det. Alla åtgärder bestäms i samråd mellan fastighetsägaren och Länsstyrelsen. Fastighetsägaren

kan själv välja vilka firmor som ska göra vilka jobb, eller så kan de få hjälp med tips på firmor.

Då brukar vi tipsa om flera olika företag, så att vi inte påverkar konkurrensen och så att fastighetsägaren kan välja själv.

När Kungsbergs bönhus målades om på slutet av 1990-talet, skulle det göras med den sortens linoljefärg som användes vid 1900-talets början.

Då vet vi vilka som har kunskap om de färgerna. Firmorna bör ha erfarenhet av att jobba med antikvariska byggnader, förklarar Ingela Broström.

Länsmuscet sparade uppgifterna om vilka kulörer som användes. Vid ommålningen 2013, och vid kommande ommålningar, är det inga problem att få fram rätt färg.

EBBA PETERSSON

FAKTA BÖNHUS

Enkel byggnad för gudstjänstbruk.

Under 1800-talets religiösa folkväckelser uppstod behov av samlingslokaler för bön och uppbyggelse med företrädesvis lekman som ledare.

Uttrycket bönhus är fortfarande i allmänt bruk norr om Dalälven.

Källa: Nationalencyklopedin, ne.se